

MADEIRA – OTOK VEČNE POMLADI

Igor Fabjan

UDK: 908(469.8)

COBISS: 1.05

IZVLEČEK

Madeira – otok večne pomladi

Portugalski otok Madeira leži v Atlantiku, nekaj sto kilometrov severno od mnogo bolj znanih in turistično razvitih Kanarskih otokov. Otok vulkanskega izvora se ponaša z milim oceanskim podnebjem. Severna stran otoka dobi v zimskih mesecih precej padavin, tako da z vodo otočani niso imeli nikoli težav. Nekoč je razcvet otoka temeljil na kmetijstvu, zdaj pa postaja čedalje pomembnejši turizem, vendar zaradi strmih obal pravih možnosti za množični turizem ni. Na Madeiro zahajajo predvsem ljubitelji narave in hoje.

Ključne besede

Madeira, Portugalska

ABSTRACT

Madeira – the Island of Everlasting Spring

The Portuguese island of Madeira lies in the Atlantic, a few hundred kilometres north of the Canarian Islands which are much more famous and better developed as regards tourism. It is an island of volcanic origin, having a mild ocean climate. The north side of the island receives quite abundant precipitation in winter months, so that water has never been a problem to the islanders. In the past, its development was based on agriculture, while in recent times the importance of tourism has been constantly growing, though, due to its steep coast, the island lacks proper possibilities for mass tourism. Visitors to Madeira are mainly the people who love nature and walking.

KEY WORDS

Madeira, Portugal

AVTOR

Igor Fabjan

Naziv: univerzitetni diplomirani organizator dela

Naslov: Šarhova 34, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (0)1 53 4 33 91

E-pošta: ifabjan@yahoo.com

Madeira leži dobrih 500 km severno od Kanarskih otokov. Skupaj z manjšim otokom Porto Santo in še nekaterimi nenaseljenimi otočki meri 741 km² in ima okoli 260.000 prebivalcev. Od tega dobra polovica prebiva v glavnem in pravzaprav edinem pravem mestu na otoku, Funchalu. Otok je bil znan že v času Fenicianov, toda ko ga je leta 1419 »ponovno odkril« portugalski pomorščak Joao Gonzales Zarco, je bil nenaseljen. Kmalu po naselitvi je začel pridobivati na veljavi, saj so otočani kar dobro živeli na račun plantaž sladkornega trsta in pozneje pridelave vina. Že sredi 19. stoletja so na Madeiro začeli zahajati prvi turisti. Takrat so jo v iskanju sonca obiskovali premožnejši Britanci, pozneje pa je postala priljubljena tudi med drugo evropsko aristokracijo. Med drugimi je na njej nekaj časa živel in leta 1922 umrl zadnji avstrijski cesar, Karl Habsburški, ki je pokopan v grobnici nad Funchalom.

Čedalje pomembnejšo vlogo v življenju otočanov ima turizem. To je mogoče opaziti takoj po pristanku na majhnem letališču, ki so ga v zadnjih letih precej razširili. Letališko stezo so podaljšali, tako da lahko na njej pristajajo tudi največja letala. Zaradi pomanjkanja prostora so del letališke steze zgradili kar na stebrih, ki se dvigujejo nad prepadno obalo in morjem. Letališče z otoško prestolnico Funchalom povezuje sodobna avtocesta. Vožnja traja le dobre pol ure, še pred nekaj leti pa so vozniki za pot po stari cesti potrebovali trikrat več časa. Večina cest na otoku je še vedno ozkih in ovinkastih. Tako traja vožnja čez otok, ki meri v dolžino približno 50 km, vsaj tri ure. Gradnja sodobne ceste je na Madeiri pravi izziv, saj je konfiguracija terena izredno težavna. Zato nova avtocesta vodi prek množice viaduktov in predorov, ki se izmenjujejo v nedogled.

V okolici Funchala je videti veliko gradbišč, kjer gradijo predvsem hotele. Pospesena gradnja se je na Madeiri začela šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, potem, ko je Portugalska postala članica Evropske unije. Kot najrevnejša med članicami je še vedno deležna precejšnje denarne pomoči. Posojilni pogoji so za Madeiro, ki je do pred kratkim veljala za

Slika 1: Večina hotelov je v okolici Funchala (foto: Igor Fabjan).

nerazvito območje, še posebno ugodni. Videti je, kot bi se trudili s posojili zgraditi čim več infrastrukture, kajti z vstopom novih članic v Evropsko unijo za Portugalsko ne bo več na voljo toliko denarja. Trenutno ob turizmu največ domačinov zaposlujejo prav dela v gradbeništvu. Mnoga podjetja se v iskanju čim cenejše delovne sile ozirajo tudi po delavcih iz vzhodne Evrope, zato je mogoče naleteti tudi na marsikoga z območja nekdanje Jugoslavije. Ti delavci so praviloma slabo plačani; mnogi delajo v napol legalnih razmerah, saj želijo naložbeniki prihraniti tudi na njihov račun.

Obala otoka je večinoma strma ali celo prepadna. Notranjost je hribovita, med vrhovi pa se skozi ozke doline do morja prebijajo številni potoki. Gorati otok je vulkanskega izvora in se dviguje iz globine 5000 m. Najvišji vrh je Pico Ruivo (Rdeči vrh), ki meri 1861 m. Madeira je pogosto odeta v meglice in oblake. Morda so jo tudi zato Portugalci odkrili razmeroma pozno; pravzaprav so najprej odkrili 40 km oddaljen otoček Porto Santo. Na njem so zgradili prvo postojanko, kjer je nekaj časa preži-

vel tudi sloviti morjeplovec Krištof Kolumb. Zaradi oblakov, ki se neprestano vlečejo nad otoki sredi Atlantika, Madeire niso mogli videti. Ko so jo odkrili, je bila porasla z bujnimi gozdovi in zato so jo poimenovali »leseni otok« – Madeira. V naslednjih stoletjih so veliko gozdov izsekali. Ravnin na otoku skorajda ni, tako da so morali za kmetovanje na strmih pobočjih urediti kulturne terase, ki mu še danes dajejo značilno podobo.

Zaradi dokaj južne lege sredi Atlantskega oceana ima Madeira za bivanje zelo prijetno oceansko podnebje. Otok ima mile zime in ne preveč vroča poletja. Vreme je dokaj spremenljivo. Še največ dežja pade na severni strani otoka, predvsem od oktobra do januarja, ko se tam izcedi tudi petkrat več dežja (3000 mm) kot na južni strani otoka. Dež običajno ni dolgo trajen, ampak se pojavlja v obliki nalivov. V milih zimah je mogoče v nekaj urah doživeti skoraj vse letne čase, razen prave zime s snegom. Povprečna januarska temperatura se sicer giblje okoli 16°C (poleti 22°C). Na sončni svetlobi je precej tople, ko pa se Sonce skri-

je za oblake in zapiha veter, si je potrebno obleči pulover ali vetrovko. Čeprav morje pozimi ni posebno vabljivo in toplo, se v sončnih obdobjih nekateri domačini veselo poganjajo v visoke valove Atlantika, medtem ko se večina turistov raje namaka v toplejših zunanjih hotelskih bazenih.

Na Madeiri uspeva zelo raznoliko rastlinsko tropskega in subtropskega izvora. Videti je mogoče tako rastline, ki izvirajo iz Evrope, kot tudi banane, anone, gvajave in drugo tropsko sadje. V nižjih legah uspevajo različne palme, lovor, hrast plutovec, agave, papirus in evkalipt, tudi kostanj, višje prevladujejo borovci. Najbolj pisani so vrtovi, saj imajo domačini zelo radi cvetje. Mnogi ga gojijo za prodajo, tudi za izvoz, večinoma pa se z njim ukvarjajo le v lastno veselje. V toplem podnebju in ob precejšnji obilici vode to niti ni preveč težko. Zato se izza visokih ograj in belo obarvanih zidov vzpenjajo cvetoči grmi hibiskusa, jasmína, vrtnic in drugih rastlin. Zelo pogoste so strelčije, ki so nekakšen zaščitni zank Madeire. Nenavadni oranžni cvetovi so naprodaj vsepovsod, pojavljajo pa se tudi na različnih spominkih in majicah.

Na redkih ravninah so že od nekdaj pridelovali predvsem žito, ki pa ga ni bilo nikoli dovolj niti za potrebe otočanov. V okoliških vaseh se je razvil poseben način gradnje hiš, ki so jih pokrivali s slamo. Danes jih je ohranjenih le še nekaj; večina je namenjena le ogledu turistov. Vzdrževanje tovrstne strehe je namreč precej zahtevno, saj je potrebno kritino vsakih nekaj let obnavljati.

Na otoku ima že od prvih naseljencev pomembno vlogo vinska trta. Na Madeiri so mornarjem že od 16. stoletja dobavljali vino za preprečevanje skorbuta med prečkanjem Atlantika. Ugotovili so, da ima na koncu plovbe po dolgih mesecih na morju in soncu vino celo boljši okus kot prej. Tako so Madeirčani začeli pošiljati vino na pot v sodih, kjer je dobivalo želeni okus. Šele v 18. stoletju so ga začeli umetno segrevati. Postopek, imenovan estufagem, se še vedno uporablja. Vino v sodih s pomočjo vroče vode pol leta segrevajo na od 40 do 50 °C in na koncu dodajo še konjak.

Vino z Madeire dosega visoko ceno in je pomemben izvozni artikel. Poleg sadja in zelenjave je najpomembnejši proizvod otočanov, saj industrije na Madeiri skorajda ni. Je le nekaj predelovalne industrije in nekaj tovarn z gradbenim materialom. Nizka stopnja industrializacije ugodno vpliva na sorazmerno majhno onesnaženost otoka. Še vedno je 12,5 % prebivalcev zaposlenih v kmetijstvu, 28,5 % v industriji in 59 % v storitvenih dejavnostih.

Otočani so se nekoč preživljali le z ribolovom in kmetijstvom. Za preživetje je bilo potrebno trdo delati, saj kljub milemu podnebju ni bilo na voljo dovolj obdelovalnih zemljišč. Zato je v preteklosti precej domačinov v iskanju zaslužka odhajalo v Južno Ameriko in na Portugalsko. Že zdaj si mnogi otočani poiščejo boljši zaslužek na celini ali v Veliki Britaniji. Nekateri odhajajo z otoka tudi zaradi občutka utesnjenosti. K sreči letalski poleti v matično Portugalsko niso pretirano dragi. Povratno vozovnico je mogoče dobiti že za okrog 15.000 SIT. Le nekaj več

Slika 2: Ena izmed slikovitih ribiških vasi
(foto: Igor Fabjan).

Slika 3: Domačini so veliki ljubitelji cvetja, ki na otoku z milim podnebjem zelo dobro uspeva (foto: Igor Fabjan).

stane polet do Londona, ostale destinacije pa so bistveno dražje.

Z razvojem turizma se tudi za večino domačinov odpirajo nove možnosti za soliden zaslužek, zato se število prebivalcev zadnja leta skoraj ne zmanjšuje več. Mnogi se po nekajletnem delu v tujini vrnejo na otok. Tudi za mlade je čedalje bolj poskrbljeno. Še pred leti so morali oditi na študij v Lizbono ali druga mesta na Portugalskem, zdaj pa imajo v Funchalu univerzo, kjer je mogoče študirati predvsem smeri, povezane s turizmom, ki otočanom prinaša največ zaslužka.

Letno otok obišče okrog 600.000 turistov. Med njimi je poleg Portugalcev največ Britancev, Nemcev in Skandinavcev. Vse več tujcev se odloča tudi za nakup nepremičnin na otoku. Nekateri se želijo tu nastaniti na stara leta, spet drugi se radi vračajo v zimskem času. Cene nepremičnin so dokaj ugodne, primerljive s tistimi v Slovenskem Primorju.

Hotelske zmogljivosti se zadnja leta precej povečujejo. Gradijo predvsem hotele višjih kakovostnih razredov. To je tudi eden od razlogov, da je počitnikovanje na Madeiri nekoliko dražje kot na konkurenčnih Kanarskih otokih. Prenočišča nudijo tudi precej cenejši zasebni penzion, vendar se večina turistov odloča za turistične pakete, ki poleg bivanja v hotelu vključujejo tudi vso hrano in pijačo. Zaradi tega se zunajpenzijska poraba ne povečuje sorazmerno z naraščanjem števila turistov. Tega se otočani začenjajo zavedati, zato se obiskovalcem prizadevajo ponuditi kar najbolj raznolike možnosti za preživljanje prostega časa. Najbolj razširjena dejavnost je pohodništvo, vsak hotel se ponaša z ogrevanim zunanjim bazenom, zadnja leta pa postaja čedalje bolj priljubljeno igranje golfa.

Funchal je največje in pravzaprav edino mesto na otoku. V njem in njegovi bližnji okolici živi skoraj polovica otočanov. Kljub dokaj velikemu številu prebivalcev je mesto na pogled prijetno. V njem ni visokih stavb in tudi sodobnejše zgradbe se lepo vklapljajo med starejše objekte. Nekatere cerkve in utrdbe izvirajo iz 15. stoletja, ko je začelo mesto nastajati. Pri staniški del je na ravnini, večji del mesta pa se razprostira po okoliških vzpetinah. Staro središče leži ob obali; tu je še vedno večina lokalov, trgovin in pomembnejših uradov. Na polihah trgovin s spominki vzbujajo največ pozornosti čipkasti prti. Mnoge otočanke se namreč ukvarjajo z izdelavo tradicionalnih čipk. Prte in pregrinjala različnih velikosti je mogoče videti v številnih trgovinah in delavnicah. Cene so dokaj visoke, saj je potrebno za največje izdelke odšteti tudi več kot milijon tolarjev.

Na obali vzbuja pozornost ladja, ki je bila nekoč v lasti članov glasbene skupine The Beatles. Zgradili so jo leta 1941 in jo poimenovali Vagrant. Očitno je bila nekoč razmeroma luksuzna. Večkrat je zamenjala lastnika in nato med plovo nasedla pri Kanarskih otokih. V osemdesetih letih so jo dvignili in prepeljali na Madeiro, kjer je končala na obali kot privlačna restavracija s pestro zgodovino.

Ulice Funchala dajejo občutek varnosti tako podnevi kot ponoči. Kriminal bistveno ne

narašča, čeprav v okoliških hotelih vsako leto biva več turistov. Ti se vsakodnevno odpravljajo v mesto po nakupih, na večerjo v tradicionalne lokale ali pa na slikovito tržnico, kjer je naprodaj eksotično sadje in cvetje. V mestnem središču začenjajo svojo pot tudi vsi avtobusi, ki povezujejo večino krajev in vasi na otoku. Zveze sicer niso najbolj ugodne, vendar je mogoče spoznavati otok tudi na tak način. Večina obiskovalcev se vseeno raje odloči za organizirane ogleda ali za najem osebnega avtomobila.

Sprehajanje po ulicah Funchala je prijetno zaradi obilice zelenja, parkov in promenad, namenjenih samo pešcem. Posebnost nekaterih pročelij so slike, sestavljene iz modro obarvanih keramičnih ploščic. Azulejos, kot imenujejo tovrstno upodabljanje na Portugalskem, predstavlja predvsem podobe življenja na Madeiri v prejšnjih stoletjih. Razen teh slik so zanimivi tudi pločniki. Večina jih je namreč tlakovana z majhnimi črnimi in belimi kamenčki. Iz njih

sestavljajo različne like, mozaike ali pa jih popetrijo le s črtami, ki razbijajo monotonijo. Takšno tlakovanje je zelo zamudno, saj delo poteka izključno ročno. Tovrstni pločniki sicer niso kakšne posebne umetnije, vendar kilometri pešcem namenjenih poti delujejo veliko prijetneje in dajejo mestnim ulicam poseben čar.

Ob obali Madeire se vrstijo številne manjše vasi. Večina je zgrajenih ob majhnih zalivih ali pa na strminah, ki se dvigujejo visoko nad morjem. Ena izmed najbolj znanih je Camara de Lobos nedaleč od Funchala. Ribiška vas je priljubljena med domačini, ki sem zahajajo ob večerih in koncih tedna. Vabijo jih malce bolj umirjeno vzdušje ter številni lokali in restavracije. Vasica je bila idilična tudi že pred desetletji, zato je postala priljubljeno zbirališče slikarjev in drugih umetnikov. Tod je menda rad ustvarjal tudi Winston Churchill. Po njem se imenuje ena izmed restavracij z lepim razgledom na majhen zaliv, poln slikovito pobarvanih ribiških čolnov.

Slika 4: Cestne povezave se počasi modernizirajo – zaenkrat predvsem v okolici otoške prestolnice (foto: Igor Fabjan).

Slika 5: Privlačne peščene obale je mogoče najti le na sosednjem otočku Porto Santo (foto: Igor Fabjan).

Nad Funchalom je priljubljen cilj izletnikov tudi vas Curral dos Freiras (Dolina nun), postavljena v kraterju ugaslega ognjenika. Njene razpršene hiše predstavljajo nekakšno oazo sredi strmih, nazobčanih vrhov. Vas so ustanovile nune iz samostana sv. Klare, ki so se med gorske vrhove v begu pred pirati zatele v 16. stoletju. Na prvi pogled je vas še vedno težko dostopna, vendar se vanjo spusti ozka cesta, speljana skozi predor pod visokim prelazom. Le nekaj deset kilometrov od morja se obiskovalci naenkrat znajdejo sredi gorate pokrajine. Goli skalnati vrhovi in pobočja so le tu in tam porasli z borovci, nižje tudi z mogočnimi evkaliptusovimi gozdovi. Od tod vodi na vse strani več planinskih poti. Nekatere zahtevajo kar dobro pripravljenost in ustrezno opremo, saj lahko pohodniku vzamejo tudi dan ali več.

Bolj kot zahtevne gorske poti so oblegane položne steze, ki spremljajo namakalne kanale, imenovane levade. Po njih s severnega dela

otoka priteka voda, ki polni velike rezervoarje, iz katerih namakajo plantaže, vinograde in cvetlične nasade. Vodne kanale so začeli graditi že v 16. stoletju. Dolžina vseh kanalov presega 2000 km. Zaradi vzdrževanja jih večino spremljajo bolj ali manj urejene poti. Kanali so speljani tako, da je vodni padec minimalen, kar pomeni, da so poti položne in zato primerne za vsakogar. Nekatere se vijejo tudi v bližini Funchala, kjer je nastanjenih največ turistov. Tako se je mogoče podati na levade za kakšno uroco, mogoče pa si je omisliti tudi celodnevni izlet. Poti oziroma kanali so speljani skozi gozdove, prek slikovitih pobočij, med nasadi bananovcev in cvetja, vodijo pa tudi skozi nekatere manjše vasi, tako da se je mogoče spotoma oskrbeti tudi s kakšnim prigrizkom.

Na Madeiri je zelo malo za kopanje primernih koticov. Večina obale je namreč strme in prepadne, redke dostopne plaže so praviloma kamnite. S pravimi peščenimi plažami se

Slika 6: Ribolov je za del otočanov še vedno edini vir zaslužka
(foto: Igor Fabjan).

ponaša le bližnji otoček Porto Santo (24 km²). Tja se v toplejših mesecih zgrinja množica ljubiteljev morja, mnogi premožnejši Madeirčani pa so si na njem zgradili počitniške hišice. Otok je prav idiličen v zimskih mesecih, ko so kilometri peščenih plaž osamljeni. Prav tako so takrat domačini prijaznejši in pripravljeni na pogovor. V nekaj vasicah živi okoli 4000 prebivalcev, ki se večinoma preživljajo s turizmom. Na otoku ni nikakršne industrije, zemlja pa je za intenzivnejše kmetovanje preskopa.

Portugalska in tudi Madeira se ne ponašata s posebno visokim standardom. Ta je tako kot cene primerljiv s slovenskim, vendar je povprečni mesečni dohodek celo nižji kot pri nas. Kljub temu je na otoku videti vse polno novih, predvsem manjših avtomobilov, ljudje se radi oblačijo modno in posedajo v številnih lokalih ter restavracijah. Vsi po vrsti sicer tarnajo, da nimajo denarja, a si radi marsikaj privoščijo, četudi na račun trenutno vabljenih posojil, kate-

ra pa bodo slej ko prej morali vrniti. Razen cen in standarda imajo Madeirčani še nekatere značilnosti, sorodne s Slovenijo. Tako kot pri nas se na majhnem prostoru srečujejo morje in gore, otočani pa so podobno kot mi malce bolj zaprti in menda kar precej zavistni. Tudi marsikatera jed spominja na slovenske jedi, na primer na ričet, krvavice, kmečko pojedino, veliko jedi pa pripravljajo na svinjski masti. Le Slovencev, ki bi se odločili za letovanje na Madeiri, je še vedno izredno malo ...

1. *Insight Guide 2000: Madeira. London.*
2. Natek, K. in M. 1999: *Države sveta 2000. Mladinska knjiga. Ljubljana.*
3. *Direcção regional de estatística de Madeira. Medmrežje: <http://www.dre.srpc.pt/>. 10. 2. 2002*